

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS
HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE

VEIKLOS ATASKAITA
2008

Vilnius
2009

2008-ųjų METŲ VEIKLOS ATASKAITA

Žmogaus teisių stebėjimo institutas (ŽTSI) buvo įkurtas 2003 metais, siekiant ugdyti atvirą demokratinę visuomenę, įtvirtinant žmogaus teises ir laisves. Strateginiai Instituto tikslai – vystyti Lietuvos pilietinės visuomenės gebėjimus stebėti ir veikti valstybinę žmogaus teisių politiką bei praktiką; skatinti žmones naudotis žmogaus teisėmis, ir esant reikalui, padėti jas apginti; vystyti žmogaus teisėms pagarbią kultūrą Lietuvoje, keliant į viešumą žmogaus teisių pažeidimus, jų priežastis ir pasekmes, skatinant viešas diskusijas bei dialogą tarp piliečių ir valstybės institucijų su žmogaus teisių užtikrinimu susijusiais klausimais, motyvuojant valstybės institucijas ir pareigūnus efektyviai tobulinti teisės aktus, programas bei paslaugas, orientuotas į žmogaus orumo bei žmogaus teisių apsaugos įtvirtinimą bei raginant valdžios institucijas atsiskaityti visuomenei dėl politikos ir praktikos, liečiančios žmogaus teisių apsaugą. ŽTSI vykdo kasdieninę valstybės institucijų stebėseną, viešai reaguoja į padarytus ar potencialius žmogaus teisių pažeidimus, atlieka sistemingus tyrimus, ruošia išvadas ir rekomendacijas, inicijuoja strategines bylas teismuose.

www.hrmi.lt

© Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2009

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS
HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE

Didžioji g. 5, LT-01228, Vilnius, Lietuva
Tel.: +370 (5) 23 14 681
Faks.: +370 (5) 23 14 679
El.p.: hrmi@hrmi.lt
Internete: www.hrmi.lt

TURINYS

IŽANGA	4
I. STEBĖSENA IR ADVOKACIJA	5
1.2. TYRIMAI IR ANALITINĖS APŽVALGOS	6
1.3. TARPTAUTINĖ KONFERENCIJA „NACIONALINĖ ŽMOGAUS TEISIŲ INSTITUCIJA LIETUVOJE: POREIKIAI IR GALIMYBĖS“	6
1.4. VIEŠIEJI PAREIŠKIMAI IR KREIPIMAI Į VALDŽIOS INSTITUCIJAS	7
1.5. DALYVAVIMAS DARBO GRUPĖSE IR KOMISIJOSE	8
II. STRATEGINIS BYLINĖJIMASIS	8
2.1. L PRIEŠ LIETUVĄ (PAREIŠKIMO NR. 27527/03)	8
2.2. „ERIKOS“ BYLA (CIVILINĖ BYLA NR. 2-1450-553/2008)	8
2.3. D.D. PRIEŠ LIETUVĄ (PAREIŠKIMO NR. 13469/06)	9
2.4. SAICHA MARCINKEVIČ PRIEŠ UAB „DISONA“ (CIVILINĖ BYLA NR. 2A-1020-464/2008)	9
2.5. GATAEVŲ BYLA	9
III. ŠVIETIMAS IR SAJONINGUMO KĖLIMAS	10
3.1. SAVAITĖ PRIEŠ RASINĘ DISKRIMINACIJĄ 2008	10
3.2. TARPTAUTINĖ VASAROS ŽMOGAUS TEISIŲ MOKYKLA	11
3.3. ŽMOGAUS TEISIŲ MĖNUO 2008: VISUOTINĖS ŽMOGAUS TEISIŲ DEKLARACIJOS JUBILIEJUS	11
3.4. MOKYMAI IR DISKUSIJOS	13
3.5. INFOBIULETENIS	14
3.6. ŽTSI IR ŽINIASKLAIDA	14
IV. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS	15
4.1. DĖL EKSTRADICIJOS – LONDONO BIRNBERG PEIRCE ADVOKATŲ KONTORA	15
4.2. INFORMACIJA APIE PRIVATUMO APSAUGĄ - ELEKTRONINIO PRIVATUMO INFORMACIJOS CENTRUI	15
4.3. ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTO VALDYBOS NARYS TĘSĖ VEIKLĄ JT VAIKO TEISIŲ KOMITETE	15
4.4. INFORMACIJOS SUTEIKIMAS „VICTIMS IN EUROPE“ PROJEKTO RĖMUOSE	15
4.5. EKSPERTINIS DARBAS UŽSIENYJE	16
V. STRUKTŪRA	17
5.1. ŽTSI VALDYBA	17
5.2. DARBUOTOJAI	17
5.3. EKSPERTAI IR KONSULTANTAI	18
5.4. SAVANORIAI IR PRAKTIKANTAI	18
VI. FINANSINIAI RESURSAI	19

ĮŽANGA

2008-aisiais metais buvo minimas *Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos* - pirmojo tarptautinio dokumento, viešai ir oficialiai įvardijusio žmogaus teises – 60-ies metų jubiliejus. Šio teisės akto, įtvirtinusio laisvės, lygybės, saugumo, pagarbos bei lygiateisiškumo principus, nuostatos buvo kaip niekada aktualios pastaraisiais metais.

Lietuvoje 2008-ieji metai, deja, nepasižymėjo *Deklaracijos* nuostatų laikymusi bei žmogaus teisių stiprinimu, atvirkščiai – jie buvo paženklininti beprecedenčio nepakantumo augimo įvairioms žmonių grupėms proveržiais tiek virtualioje erdvėje, tiek viešuose pasisakymuose. Žmogaus teisių stebėjimo instituto atlikta rinkimų į Lietuvos Respublikos Seimą programų analizė atskleidė, kad politinės partijos nepagrįstai siaurina žmogaus teisių sampratą bei visai neskiria dėmesio socialinėms, ekonominėms bei solidarumo teisėms. Todėl nenuostabu, kad *Žmogaus teisių mėnesio 2008* metu pristatyta Vilmorus visuomenės nuomonės apklausa parodė, kad dar labiau mažėja žmonių pasitikėjimas valstybės institucijomis, kurios privalo, visų pirma, tarnauti žmonėms ir ginti jų teises.

2008 m. kovo 17 d. Vilniuje įvyko Žmogaus teisių stebėjimo instituto organizuota tarptautinė konferencija „*Nacionalinė žmogaus teisių institucija Lietuvoje: poreikis ir galimybės*“. Į ją atvykę užsienio ekspertai diskutuodami kartu su Lietuvos žmogaus teisių bei lygių galimybių ekspertais, dar kartą patvirtino, kad siekiant pagerinti žmogaus teisių padėtį Lietuvoje yra būtina įsteigti *Paryžiaus Principus* atitinkančią Nacionalinę žmogaus teisių instituciją. Ši institucija stebėtų Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų įgyvendinimą nacionaliniu lygmeniu, analizuotų žmogaus teisių situaciją, atliktų teisės aktų ekspertizę, identifikuotų su žmogaus teisių apsauga susijusias problemas bei siūlytų jų sprendimų būdus. Deja, šis klausimas, kaip ir ankstesniais taip ir pastaraisiais metais, į politinę darbotvarkę įtrauktas nebuvo.

Žmogaus teisių stebėjimo institutas 2008-aisiais kartu su partneriais siekė užpildyti šią spragą vykdydamas monitoringą, tyrimus, advokaciją bei švietimą, o taip pat strateginį bylinėjimąsi, tokiu būdu atlikdamas dalį funkcijų, paprastai priskiriamų nacionalinėms žmogaus teisių institucijoms.

Be kasmetinių, tradicija tapusių kampanijų – *Savaitės prieš rasinę diskriminaciją* bei *Žmogaus teisių mėnesio* – Žmogaus teisių stebėjimo institutas vykdė eilę kompleksinių programų. 2008 metais buvo tęsiama *Gebėjimų remti bei ginti žmogaus teises stiprinimo programa*, kurios tikslas - sustiprinti nacionalinius gebėjimus ginti ir skatinti žmogaus teises ir laisves Lietuvoje. Programos vykdymas apėmė 2007-2008 metus.

Pastaraisiais metais taip pat pradėtas įgyvendinti projektas *Daugialypė diskriminacija iš arčiau*, remiamas Europos Bendrijos programos PROGRESS. Projekto partneriai – Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba bei Lietuvos žmogaus teisių centras.

I. STEBĖSENA IR ADVOKACIJA

1.1. Diskriminacijos ir netolerancijos apraiškos žiniasklaidoje

2008-aisiais metais ŽTSI aktyviai reagavo į daugelį netolerancijos apraiškų, pasirodžiusių šalies žiniasklaidoje.

Pavyzdžiui, ŽTSI pateikė skundą Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai (ŽLEK) bei UAB „Lietuvos rytas“ Generaliniam direktoriui dėl internetiniame tinklalapyje lrytas.lt patalpintų komentarų, kuriais kurstoma neapykanta prieš homoseksualius asmenis ir raginama su jais fiziškai susidoroti. Tokių komentarų viešinimas prisidėjo prie atsiradusios įtampos dėl draudimo homoseksualius asmenis atstovaujančioms organizacijoms pasinaudoti saviraiškos laisve.

ŽTSI prašė ŽLEK įvertinti tinklalapyje lrytas.lt viešai paskelbtus komentarus bei imtis reikalingų veiksmų, kad šie komentarai būtų pašalinti ir ateityje panašių situacijų būtų išvengta, tačiau, praėjus nedaug laiko, žiniasklaidai pranešus apie rasistinį išpuolį, elektroniniame dienraštyje lrytas.lt pasirodė eilė rasinę neapykantą ir smurtą skatinančių komentarų. Žmogaus teisių stebėjimo institutas kreipėsi į Vilniaus m. apygardos vyriausiąjį prokurorą su prašymu pradėti ikiteisminį tyrimą, o dienraščio redaktoriui pasiūlyta pašalinti rasistinius komentarus iš internetinio portalo lrytas.lt. Netrukus dienraščio redaktorius informavo, kad komentarai iš portalo yra pašalinti.

Atsižvelgiant į tai, kad paminėtų ir daugelio kitų komentarų turinys buvo įžeidžiantis, kurstantis neapykantą ir smurtą, pateiktuose pranešimuose institucijoms ŽTSI prašė: (i) internetinių portalų valdytojus pašalinti išvardintus komentarus, (ii) Vilniaus apygardos prokuratūrą pradėti ikiteisminį tyrimą komentatorių atžvilgiu pagal *Baudžiamojo kodekso* 170 straipsnio 1 dalį, (iii) Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybą bei Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją įvertinti internetiniuose portaluose paskelbtus komentarus.

Vieši pareiškimai bei skundai į Generalinę prokuratūrą dėl neapykantą kurstančių komentarų:

1. 2008 11 10 Dėl skatinančių smurtą komentarų prieš čečėnų tautybės asmenis
2. 2008 10 28 Dėl rasinę diskriminaciją kurstančio viešo asmens pasisakymo
3. 2008 10 09 Dėl neapykantą kurstančių komentarų
4. 2008 09 22 Dėl neapykantą romų atžvilgiu kurstančių komentarų
5. 2008 09 22 Dėl antisemitinių komentarų
6. 2008 09 12 Dėl komentarų internetiniame naujienų portale Delfi.lt
7. 2008 09 09 Dėl neapykantą romų atžvilgiu kurstančių komentarų
8. 2008 08 20 Dėl tariamų ir tikrųjų ES Tolerancijos vilkiko tikslų
9. 2008 08 19 Skundas dėl "Lietuvos ryto" žurnalisto Arūno Karaliūno straipsnio
10. 2008 08 12 Vilniaus Jidiš Institutas ir Žmogaus teisių stebėjimo institutas smerkia kylančią antisemitizmo ir rasizmo bangą ir ragina imtis adekvačių žingsnių
11. 2008 07 15 Dėl neapykantą kurstančių komentarų naujienų portale Delfi.lt
12. 2008 06 12 Dėl skaitytojų komentarų homoseksualių asmenų atžvilgiu naujienų portale Delfi.lt
13. 2008 06 02 Dėl neapykantą kurstančių komentarų internetiniame portale lrytas.lt
14. 2008 04 23 Dėl komentarų patalpintų internetiniame portale lrytas.lt
15. 2008 04 22 Dėl rasistinio pobūdžio komentarų internetiniame portale lrytas.lt
16. 2008 04 17 Dėl rasistinio pobūdžio komentarų internetiniame portale lrytas.lt
17. 2008 04 17 Dėl diskriminuojančių komentarų Romų mažumos atžvilgiu naujienų portale Delfi.lt
18. 2008 04 10 Kreipimasis į Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetą dėl neapykantos nusikaltimų pripažinimo baudžiamąją atsakomybę sunkinančia aplinkybe
19. 2008 04 03 Dėl diskriminuojančio straipsnio bei neapykantą kurstančių komentarų
20. 2008 04 03 Dėl neapykantą homoseksualių asmenų atžvilgiu skatinančių komentarų

ŽTSI į teisėsaugos institucijas bei Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją kreipėsi ne tik dėl neapykantą kurstančių komentarų, bet ir dėl pačių žurnalistų publikacijų, galimai pažeidžiančių teisės normas. Pavyzdžiui, ŽTSI kreipėsi į ŽLEK su prašymu įvertinti ar internetiniame naujienų portale lrytas.lt išspausdintas "Sostinės" korespondento Arūno Dumalako straipsnis "Čigonų gyvenimo būdo daigai

pradėjo kaltis ir Žirmūnuose", kuriame „čigonų gyvenimo būdas“ buvo apibūdintas taip – „[k]ur įsikuria čigonai, ten klesti netvarka, išauga šiukšlynai, šlaistosi [tartini asmenys] – atitinka nediskriminavimo principą bei žurnalistų etikos normas.

2008 m. rugpjūčio 19 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas, kartu su kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis, kreipėsi su skundu į Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją bei Žurnalistų etikos inspektoriatą dėl „Lietuvos ryto“ žurnalisto A. Karaliūno straipsnio „Kaunas nenori į miestą įsileisti homoseksualų“. Organizacijos savo skunde nurodė, kad tolerancijos vilkikas - ES kampanijos „Už įvairovę. Prieš diskriminaciją“ dalis. Skundžiamame straipsnyje teigiant, kad „Pačiame miesto centre ketinta pastatyti vadinamąjį Tolerancijos vilkiką, kuris važiuoja per Europos šalis“ yra stengiamasi parodyti, kad prisidengus Tolerancijos vilkiko vardu, ketinama surengti vien tik homoseksualiems žmonėms skirtą renginį. Skunde buvo prašoma nustatyti tolerancijos sąvokos diskreditavimo faktą bei pripažinti žurnalistą pažeidus eilę Žurnalistų etikos kodekso bei kitų aktų normų.

1.2. Tyrimai ir analitinės apžvalgos

1.2.1. Žmogaus teisės rinkiminėse 2008 metų Lietuvos politinių partijų programose: analitinė apžvalga

Artėjant eiliniams Lietuvos Respublikos Seimo rinkimams Žmogaus Teisių Stebėjimo Institutas pasidomėjo kaip politinės partijos supranta žmogaus teises ir kiek pastarosios atsispindi rinkiminėse programose. Atliktos analizės išvados parodė, kad daugelis partijų vis dar nesugeba suvokti žmogaus teisių reikšmės, turinio ir apimtys, žada neįgyvendinamas ar nereikalingas priemonės, o rimtos, su veiksmingu žmogaus teisių užtikrinimu susijusios problemos lieka už programų ribų. Apibendrinus teigtina, kad Lietuvos politinėms partijoms trūksta supratimo, kad žmogaus teisės yra šiuolaikinio Lietuvos valstybingumo ir demokratijos pagrindas, todėl žmogaus teisių apsauga suprantama siaurai.

1.2.2. Žmogaus teisių padėtis visuomenės akimis: visuomenės nuomonės apklausa

2008 m. gruodžio 5d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas pristatė 2008 m. lapkričio 7-15 d. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ atliktą visuomenės nuomonės apklausą, kuria siekta įvertinti Lietuvos žmonių informuotumą žmogaus teisių klausimais, išsiaiškinti kokios tradicinės socialinės grupės suvokiamos kaip labiausiai diskriminuojamos, kokiems privataus gyvenimo aspektams Lietuvos žmonės yra labiausiai jautrūs ir, svarbiausia, ar jie pasitiki esamais žmogaus teisių apsaugos mechanizmais ir yra pasiryžę ginti pažeistas teises. Tai trečioji „Vilmorus“ atlikta reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa žmogaus teisių klausimais ŽTSI užsakymu. Pirmosios dvi apklausos atliktos 2004 ir 2006 metais. Deja, apklausos rezultatai parodė paradoksalų padėtį – nepaisant to, kad žmonių informuotumas apie žmogaus teises bei jų gynybos būdus auga, visuomenė netiki, kad valstybė apgins jų pažeistas teises ir absoliučia dauguma atvejų net nesikreipia pagalbos.

1.3. Tarptautinė konferencija „Nacionalinė žmogaus teisių institucija Lietuvoje: poreikiai ir galimybės“

2008 m. kovo 17 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas Vilniuje organizavo tarptautinę konferenciją "Nacionalinės žmogaus teisių institucijos įsteigimas Lietuvoje: poreikis ir galimybės", kurios metu užsienio bei Lietuvos žmogaus teisių ekspertai priėjo išvados, kad Nacionalinės žmogaus teisių institucijos įsteigimas Lietuvoje būtų savalaikis ir reikalingas žingsnis. Konferenciją atidarė Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, savo pranešimus skaitė bei savo samprotavimais dėl tinkamiausio Nacionalinės žmogaus teisės institucijos Lietuvoje modelio pasidalino kviestiniai ekspertai bei didelę darbo patirtį nacionalinėse žmogaus teisių institucijose turintys specialistai: Ainė Ramonaitė, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto docentė; Santiago Martinez de Orense, Jungtinių Tautų Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro atstovas; Markus Jaeger, ET Žmogaus teisių komisaro

biuro direktoriaus pavaduotojas; Fergus Kerrigan, Danijos žmogaus teisių instituto darbuotojas; Edita Žiobienė, Mykolo Romerio universiteto docentė ir Lietuvos žmogaus teisių centro direktorė; Robert Archer, Tarptautinės žmogaus teisių politikos tarybos direktorius; William Binchy, Airijos žmogaus teisių komisijos narys; Michel Forst, Prancūzijos žmogaus teisių komisijos generalinis sekretorius; Birgitte Koford Olsen, Danijos žmogaus teisių instituto departamento direktorė. Konferencijos dalyviai darbo grupėse ieškojo įvairių užsienio modelių galimybių įsitvirtinti Lietuvoje bei svarstė savitus Nacionalinės Lietuvos institucijos bruožus. Tarptautinę konferenciją vainikavo Rezoliucijos dėl Nacionalinės žmogaus teisių institucijos įsteigimo Lietuvoje paskelbimas ir pasirašymas.

1.4. Viešieji pareiškimai ir kreipimaisi į valdžios institucijas

1.4.1. Dėl Baudžiamojo kodekso 60 str. papildymo įstatymo projekto

2008 m. balandžio 7 d. ŽTSI, susipažinęs su neigiama LR Seimo Kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl *Baudžiamojo kodekso* 60 straipsnio papildymo projekto (2008-02-04, Nr. XP-2825), pateikė kreipimąsi dėl šio įstatymo projekto patvirtinimo LR Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui, kaip pagrindiniam komitetui svarstančiam įstatymo projektą.

Įstatymo projektu buvo siekiama sugriežtinti baudžiamąją atsakomybę už neapykantos nusikaltimo veiklas (*angl. hate crimes*). ŽTSI ragino patvirtinti BK 60 str. papildymo įstatymo projektą, kuriame rasistiniai nusikalstamų veikų atlikimo motyvai būtų pripažinti sunkinančia aplinkybe. Institutas atkreipė dėmesį, kad šiuo metu dėl trūkstamo teisinio reguliavimo, daugelis neapykantos nusikalstamų veikų, padarytos iš rasistinių paskatų, yra kvalifikuojamos kaip viešosios tvarkos pažeidimas ar chuliganizmas. Be to, priminė, kad rasistinius motyvus pripažinti atsakomybę sunkinančia aplinkybe Lietuvą ragino ir tarptautinės institucijos – Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI) bei Jungtinių tautų Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas (CERD).

1.4.2. Dėl Lygių galimybių įstatymo pakeitimo projekto Nr. XP-2384

2008 m. birželio 9 d. ŽTSI kartu su kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis pateikė kreipimąsi dėl *Lygių galimybių įstatymo* pakeitimo projekto Nr. XP-2384 (6) LR Seimo pirmininkui, Žmogaus teisių komitetui bei Seimo partijų frakcijoms.

Kreipimėsi buvo išreiškiamas nepritarimas įstatymo pakeitimo projektui, kuriam buvo pritarta LR Seime ir pagal kurį galiojančiame *Lygių galimybių įstatyme* diskriminacijos pagrindai buvo pakeisti pagrindais, išvardintais LR Konstitucijos 29 straipsnyje. Tokiu būdu, iš įstatymo buvo išbraukti tokie draudžiami diskriminacijos pagrindai kaip amžius, negalia ir lytinė orientacija. Atsižvelgiant į tai, kad *Lygių galimybių įstatymo* pakeitimo projektas buvo inicijuotas, siekiant pilnai įgyvendinti Europos Sąjungos direktyvas, atkreiptas dėmesys į paradoksalią situaciją – teoriškai pakeitimais siekta ištaisyti įgyvendinimo trūkumus, tačiau gaunamas priešingas rezultatas – iš įstatymo pašalinami draudžiami diskriminacijos pagrindai, įvardinti *Europos Bendrijos sutarties* 13 straipsnyje bei Bendrijos 2000/78/EB Darbo užimtumo direktyvoje.

1.4.3. Raginimas valdžios institucijų imtis adekvačių žingsnių kovojant su antisemitizmo banga

2008 m. rugpjūčio 12 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas kartu su Vilniaus Jidiš Institutu pasmerkė kylančią antisemitizmo ir rasizmo bangą ir paragino imtis adekvačių žingsnių. Išplatintame viešajame pareiškime Žmogaus teisių stebėjimo institutas teigė, kad "Pastarasis vandalizmo aktas prieš Lietuvos žydų bendruomenės pastatą, pastaruoju metu pagausėję atvirai antisemitinio ir rasistinio pobūdžio išpuoliai ir pseudo-patriotinės publikacijos kelia Lietuvos nevyriausybinių sektoriaus organizacijų, akademinio ir kultūros gyvenimo atstovų susirūpinimą. Lietuvoje didėjantis nesantaikos klimatas reiškia nesugebėjimą laikytis Lietuvai tradicinių moralinių ir kultūrinių vertybių bei tarptautinių politinių ir teisinių įsipareigojimų puoselėti toleranciją ir užtikrinti žmogaus teisių apsaugą."

1.5. Dalyvavimas darbo grupėse ir komisijose

2008 m. ŽTSI darbuotojai, valdybos nariai ir ekspertai dalyvavo šiose darbo grupėse:

- Teisėjų atrankos komisijoje – ŽTSI direktorius Henrikas Mickevičius;
- Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos koordinavimo taryboje – ŽTSI ekspertė Inga Abramavičiūtė;
- 2007 m. lapkritį – 2008 m. kovą sudarytoje darbo grupėje Naujos redakcijos *Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo projektui* parengti – ŽTSI tyrimų vadovė Jolanta Samuolytė;
- 2008 m. gegužės – liepos mėnesį Seimo narės Laimos Mogenienės sudarytoje darbo grupėje, skirtoje tautinės ir rasinės nesantaikos kurstymo mažinimui – ŽTSI direktorius Henrikas Mickevičius.

II. STRATEGINIS BYLINĖJIMASIS

2008 m. Žmogaus teisių stebėjimo institutas tęsė strateginį bylinėjimąsi, siekdamas apginti grupinius asmenų interesus ir teises arba išspręsti struktūrines problemas.

2.1. L prieš Lietuvą (Pareiškimo Nr. 27527/03)

2007 m. rugsėjo 11 d. Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) pripažino Lietuvą byloje *L. prieš Lietuvą* pažeidus asmens teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą ir įpareigojo atlyginti pareiškėjui patirtą žalą, priimant pagal *Civilinio kodekso* 2.27 str. reikalingą specialų įstatymą dėl lyties pakeitimo per 3 mėnesius nuo sprendimo įsigaliojimo; tuo atveju, jei įstatymas per numatytą laikotarpį nebūtų priimtas, sumokėti 40.000 eurų turtinei žalai atlyginti bei sumokėti 5000 eurų neturtinei žalai atlyginti.

LR Vyriausybė nesutikdama su Teismo sprendimu, pateikė prašymą perduoti bylą nagrinėti Didžiajai Teismo kolegijai. 2008 m. kovo 31 d. Teismo atrankos komitetas nusprendė atmesti LR Vyriausybės prašymą ir teismo sprendimas įsigaliojo.

Įsigaliojus teismo sprendimui, Lietuva atlygino pareiškėjui teismo priteistą turtinę ir neturtinę žalą, tačiau nepriėmė reikiamo *Lyties pakeitimo įstatymo*. ŽTSI vykdo tolesnę EŽTT sprendimo vykdymo stebėseną.

2.2. „Erikos“ byla (Civilinė byla Nr. 2-1450-553/2008)

Nepriimant *Lyties pakeitimo įstatymo*, lyties pakeitimo operaciją užsienyje atlikę asmenys grįžę į Lietuvą negali pakeisti asmens tapatybės dokumentų.

„Erikos“ byloje asmuo, atlikęs lyties pakeitimo operaciją užsienyje, negalėjo pasikeisti reikiamu asmens tapatybės dokumentų, todėl su ŽTSI pagalba kreipėsi į teismą su prašymu įpareigoti valstybines valdžios institucijas išduoti reikiamus naujus asmens dokumentus. Siekiant užtikrinti asmens privatumą, byla buvo nagrinėjama uždareme teismo posėdyje.

2008 m. kovo 20 d. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismas pateiktą pareiškimą patenkino pilnai ir įpareigojo valstybines institucijas pakeisti asmens kodą, lyties įrašą iš vyriškosios į moteriškąją bei vardą ir pavardę asmens tapatybės dokumentuose. Valstybės institucijos teismo sprendimą įvykdė pilnai ir pakeitė visus reikalingus asmens tapatybės dokumentus.

2.3. D.D. prieš Lietuvą (Pareiškimo Nr. 13469/06)

D.D. byloje ŽTSI Europos Žmogaus Teisių Teisme atstovauja Lietuvoje neveiksniu pripažinto asmens teises ir interesus. Byloje keliami klausimai, susiję su neveiksnumo teisiniu institutu – teisės į teisingą teismą garantijų neužtikrinimas, pripažįstant asmenį neveiksniu; neproporcingas asmenų su psichine negalia laisvių ir teisių suvaržymas, nesant įsteigto riboto veiksnio instituto. Pareiškėjas skundžiasi dėl Konvencijoje įtvirtintų teisių 5, 6, 8, 13 ir 14 straipsnių pažeidimų.

Atsižvelgiant į byloje keliamų klausimų svarbą, trečios šalies poziciją byloje Teismui pateikė JAV Harvardo universiteto Neįgaliųjų projektas (Harvard Project on Disability) ir Europos nacionalinių žmogaus teisių institucijų grupė (The European Group of National Human Rights Institutions).

Ruošiant poziciją dėl Vyriausybės išsakytos pozicijos raštu, pareiškėjos atstovui talkino Tarptautinis žmogaus teisių gynimo centras INTERIGHTS, esantis Londone. Laukiama Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo priėmimo.

2.4. Saicha Marcinkevič prieš UAB „Disona“ (Civilinė byla Nr. 2A-1020-464/2008)

Teikdamas visokeriopą pagalbą, ŽTSI vykdė strateginį bylinėjimąsi, kurio metu siekė įtvirtinti teisinius standartus atskleidžiant romų tautybės asmenų diskriminavimą darbo rinkoje.

2007 m. rudenį romė Saicha Marcinkevič bandė įsidarbinti indų plovėja bendrovei UAB „Disona“ priklausančioje kavinėje pagal Darbo biržos išduotą rekomendaciją. Moteris į darbą nebuvo priimta, nepaisant to, kad telefonu ji buvo patikinta, jog kavinei reikalinga indų plovėja. Po nesėkmingo pokalbio dėl darbo, ŽTSI prašymu, antstolis paskambino į tą pačią kavinę paklausti ar indų plovėjos darbo vieta laisva, atsakymas buvo teigiamas. Tada ŽTSI pirmą kartą Lietuvoje pritaikė Europos valstybėse naudojamą testavimo metodą, padedantį išsiaiškinti diskriminavimo faktą – paprašė lietuvių kilmės moters tą pačią dieną pabandyti įsidarbinti toje pačioje kavinėje. Susitarimas dėl lietuvių tautybės moters priėmimo į darbą buvo pasiektas. Pokalbio metu kavinės administratorė prasitarė, kad nors tą dieną iš darbo biržos jiems buvo atsiųsta moteris, tačiau „čigonė“, o kolektyvas „čigonės“ nenori, todėl jos įdarbinti negalėjo.

2008 m. birželio 30 d. Vilniaus apylinkės teismas, išnagrinėjęs bylą, pripažino tiesioginės diskriminacijos faktą dėl etninės priklausomybės bandant įsidarbinti ir priteisė iš atsakovo bendrovės UAB „Disona“ atlyginti ieškovei 864 Lt turtinės žalos ir 2000 Lt neturtinės žalos. Atsakovas apskundė teismo nuosprendį apeliacinei instancijai, tačiau Vilniaus apygardos teismas 2008 m. gruodžio 10 d. nepatenkino atsakovo skundo ir paliko galioti pirmos instancijos teismo sprendimą, patikslindamas atsakovo valstybei priteistą bylinėjimuisi išlaidų sumą.

2.5. Gataevų byla

2007 m. rudenį buvo sulaukyti čečėnų kilmės sutuoktiniai Malik ir Chadizat Gataevai, įtariamai dėl savo globotinių vaikų teisių pažeidimų. Didelio žiniasklaidos bei tarptautinių žmogaus teisių institucijų bei activistų dėmesio sulaukusioje byloje, Žmogaus teisių stebėjimo institutas vykdo bylos nagrinėjimo Kauno apylinkės teisme stebėseną.

III. ŠVIETIMAS IR SĄMONINGUMO KĖLIMAS

3.1. Savaitė prieš rasinę diskriminaciją 2008

2008-ųjų kovo 14-21 dienomis Žmogaus teisių stebėjimo institutas prisijungė prie tarptautinės bendruomenės, surengdamas eilę renginių bei akcijų kasmetinei Europos Savaitėi prieš rasinę diskriminaciją pažymėti, siekiant įtraukti Lietuvos gyventojus į tolerancijos sklaidą, lygių galimybių propagavimą bei įvairovės šventę.

Spaudos konferencija ir diskusija su žurnalistais. Kovo 14 d. naujienų agentūroje BNS surengta spaudos konferencija ir diskusija tema "Rasinė diskriminacija Lietuvoje: pastarojo meto įvykiai ir tendencijos". Šis renginys pratęsė 2007-aisiais pradėtą diskusijų aktualiomis žmogaus teisių temomis ciklą.

Koncertuojantis autobusas ir Gyvoji biblioteka. Kovo 14 d. apžvalginis miesto autobusas, pažymėtas Savaitės prieš rasinę diskriminaciją simbolika, kuriame koncertavo populiarios jaunimo grupės – Maksas Melmanas su Biplan, Julija Ritčik su 4Fun, važinėjo centrinėmis Vilniaus miesto gatvėmis. Apsukęs ratą miesto gatvėmis autobusas atvyko į Savivaldybės aikštę Gedimino prospekte, kur vyko jau tradiciniu Savaitės prieš rasinę diskriminaciją renginiu tapusi jaunimo kampanijos „Visi skirtingi – visi lygūs“ koordinuojama Gyvoji biblioteka ir buvo dalijama informacinė medžiaga.

Socialinė reklama. Visą kovo mėnesį viešajame transporte esančiuose vaizdo ekranuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose demonstruojamas socialinis reklaminis klipas prieš rasizmą, atkreipiantis dėmesį į Savaitės prieš rasinę diskriminaciją 2008 renginius.

Tuo tarpu Lietuvos miestuose eksponuojami didelio formato *Clear Channels* plakatai, kuriais siekiama paskatinti visuomenės netoleranciją rasizmui ir etninei diskriminacijai, sukėlė audringą reakciją – kai kurie lietuviai pasirodė besą itin rasistiškai nusiteikę ir apgadino dalį plakatų Klaipėdoje. Iš kitos pusės, visuomenė aktyviai sureagavo į rasistinį vandalizmo aktą ir plakatai buvo operatyviai sutvarkyti. Dėl šio išpuolio pradėtas ikiteisminis tyrimas.

Fotografijų paroda "Kita kultūra: ieškojimai ir atradimai". Internetiniame portale Alfa.lt, kuris tapo informaciniu Savaitės prieš rasinę diskriminaciją 2008 rėmėju, pristatyta virtuali fotografijų paroda. Per savaitę lankytojai galėjo susipažinti su trijų dalių virtualia foto galerija, kurią sudarė Lietuvos tautinių mažumų fotografijų paroda, Lietuvos romų fotografijų paroda ir Lietuvoje gyvenančių pabėgėlių fotografijų paroda. Tai keturių menininkų - Giedrės Valaitės, Gintaro Česonio, Gvido Kovėros ir Juozo Kamensko fotografijų kalba žiūrovui pateiktas pasakojimas apie Lietuvoje gyvenančius žydus, romus, armėnus, totorius, jų kultūrą, papročius ir tradicijas. Ši paroda taip pat buvo demonstruojama gyvai Vilniuje esančio prekybos centro "Europa" trečiame aukšte. Parodos iniciatoriai: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Tautinių mažumų departamentas, Romų visuomenės centras.

Diskusija "Rasinė diskriminacija Lietuvoje: mitas ar tikrovė?". Kovo 18 d. ELSA Vilnius (Europos studentų teisininkų asociacijos Lietuvos nacionalinės grupės Vilniaus filialas) ir Žmogaus teisių stebėjimo institutas surengė diskusiją "Rasinė diskriminacija Lietuvoje: mitas ar tikrovė?". Joje dalyvavo: ŽTSI direktorius Henrikas Mickevičius bei tyrimų vadovė Jolanta Samuolytė, LR Generalinės prokuratūros Specialiųjų tyrimų skyriaus vyr. prokuroras Rimvydas Valentukevičius, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės Generalinio direktoriaus pavaduotojas Stanislav Vidtmann. Renginį vedė žurnalistas Aurimas Perednis.

Virtuali konferencija. Nuskambėjus skustagalvių eitynėms Vilniaus centre kovo 11-ąją, Nepriklausomybės minėjimo dieną, naujienų portalas Delfi.lt kovo 20-ą dieną surengė virtualią konferenciją, kurios metu Žmogaus teisių stebėjimo instituto Tyrimų vadovė Jolanta Samuolytė bendravo su šimtais šia aktualija bei kitais žmogaus teisių klausimais susidomėjusių skaitytojų. Ji pabrėžė, kad tolerancija negali atsisukti prieš visuomenę, nes jos esmė – visus žmones traktuoti lygiai.

Pilietinės akcijos visoje Lietuvoje. Lietuvos regionų vietinių jaunimo organizacijų iniciatyva visoje Lietuvoje vyko pilietinės akcijos, nukreiptos prieš rasizmą, ir diskusijos diskriminacijos tema. Akcijas koordinavo jaunimo kampanija „Visi skirtingi – visi lygūs“.

Tarptautinės savaitės prieš rasinę diskriminaciją 2008 rengėjai: Europos Tarybos Jaunimo kampanija „Visi skirtingi – visi lygūs“, Žmogaus teisių stebėjimo institutas (ŽTSI), Tarptautinė komisija Nacių ir Sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti, Tautinių mažumų ir išėivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Valstybinio Vilniaus Gaono Žydų muziejaus padalinys – Tolerancijos centras, Romų visuomenės centras, ELSA Vilnius (Europos studentų teisininkų asociacijos Lietuvos nacionalinės grupės Vilniaus filialas), Žmogaus teisių centras, Lietuvos Futbolo federacija.

3.2. Tarptautinė vasaros žmogaus teisių mokykla

2008-ųjų liepos 23 – rugpjūčio 1 dienomis surengta pirmoji Tarptautinė vasaros žmogaus teisių mokykla. Drauge su ŽTSI ją rengė Mykolo Romerio universitetas, Elono universitetas (JAV), bendradarbiaudami su Europos humanitariniu universitetu, įsikūrusiu Vilniuje, bei JAV nevyriausybine organizacija Bring Human Rights Home. Mokyklos globėjas – LR Seimo Pirmininkas Česlovas Juršėnas.

Vasaros mokykla, kuri vyko Mykolo Romerio universitete, buvo skirta Baltarusijos, Lietuvos ir Jungtinių Amerikos Valstijų bakalaurų ir magistrantūros programų studentams.

Paskaitas skaitė lektoriai iš Šveicarijos, Didžiosios Britanijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Lietuvos bei Baltarusijos. Taip pat surengta teismo inscenizacija. Po paskaitų bei praktinių užsiėmimų vasaros mokyklos dalyviai supažindinti su institucijų, užtikrinančių žmogaus teisių apsauga Lietuvos Respublikoje, veiklos principais. Tarp aplankytų institucijų: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, Europos Komisijos atstovybė Lietuvoje, Valstybės sienos apsaugos tarnybos Užsieniečių registracijos centras. Taip pat studentai bei dėstytojai apsilankė Genocido aukų ir Kauno IX forto muziejuje.

3.3. Žmogaus teisių mėnuo 2008: Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos jubiliejus

Kaip ir kasmet, Žmogaus teisių stebėjimo institutas paskelbė gruodį Žmogaus teisių mėnesiu ir organizavo eilę renginių. *Žmogaus teisių mėnuo 2008* buvo ypatingas – jo metu buvo švenčiamas Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 60 metų jubiliejus. 2008 m. gruodžio 10 d. sukako 60 metų, kai Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja priėmė Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją – vieną iš svarbiausių XX amžiaus tarptautinių dokumentų, kuris turėjo lemiamos reikšmės pasaulio ir atskirų valstybių raidai po Antrojo pasaulinio karo.

Prisidėdamas prie visame pasaulyje vykstančios Deklaracijos jubiliejaus minėjimo kampanijos, ŽTSI kartu su partneriais vykdomos kampanijos metu surengė eilę diskusijų, seminarų, konkursų, parodų, parengė proginį leidinį, gruodžio 10 d. eilė nacionalinių ir regioninių dienraščių publikavo Deklaraciją, kai kurios valstybės institucijos sutiko gruodžio 10 d. įteikti lankytojams Deklaracijos tekstą.

Žmogaus teisių mėnesio 2008 metu ŽTSI drauge su partneriais surengė šiuos renginius/akcijas:

Deklaracijos paroda Lietuvos Respublikos Seime. Gruodžio 10 d. Seime atidaryta Žmogaus teisių stebėjimo instituto bei Jungtinių Tautų vystymo programos Lietuvoje parengta paroda. Renginio metu taip pat pristatytas Lygių galimybių kontrolierės tarnybos leidinys „Laisvi ir lygūs“ ir demonstruoti filmai iš Lietuvos žmogaus teisių centro filmų ciklo „Ad Hoc: Nepatogus kinas“. Renginyje dalyvavo LR Seimo pirmininkas Arūnas Valinskas, Seimo Žmogaus teisių komiteto pirmininkas Arminas Lydeka, Jungtinių Tautų vystymo programos Lietuvoje vadovė Lyra Jakulevičienė, Lygių galimybių kontrolierė Aušrinė Burneikienė, Lietuvos žmogaus teisių centro direktorė Edita Žiobienė, Žmogaus teisių stebėjimo instituto direktorius Henrikas Mickevičius ir kiti valstybės institucijų bei nevyriausybinių organizacijų atstovai.

Deklaracijos paroda ir priėmimas Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijoje. Gruodžio 16d., 16:30 val., Užsienio reikalų ministerijoje surengtas iškilmingas Deklaracijos jubiliejaus minėjimas, kurio metu pristatytas ŽTSI drauge su Užsienio reikalų ministerija parengtas Deklaracijos jubiliejui skirtas leidinys, apimantis pagrindinius Jungtinių Tautų žmogaus teisių dokumentus ir jų komentarus, bei atidaryta ŽTSI bei Jungtinių Tautų vystymo programos Lietuvoje parengta paroda. Tarp renginio dalyvių – LR Seimo nariai, valstybės institucijų atstovai, Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo teisėjai, diplomatinio korpuso atstovai, žmogaus teisių bendruomenės nariai.

Deklaracija mokyklose. 2008 m. gruodžio mėnesį Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos ekspozicija iš Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pradėjo keliauti po įvairias Lietuvos mokyklas. Net trisdešimt šešios Žmogaus teisių stebėjimo instituto organizuotoje akcijoje dalyvaujaunčios mokyklos iš Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Telšių, Prienų raj., Panevėžio raj. bei kitų miestų ir miestelių gavo galimybę eksponuoti Parodą bei susipažinti su pamatiniu, žmogaus teises įtvirtinančiu dokumentu. Paroda kelias po Lietuvos mokyklas ir 2009-iais metais.

Deklaracija kiekvienam piliečiui. Šios akcijos metu daugelis valstybės įstaigų, išduodančių Lietuvos gyventojams asmens dokumentus, gruodžio 10-ąją kartu su LR piliečio pasu, asmens tapatybės kortele, vairuotojo pažymėjimu ir gimimo liudijimu, įteikė lankytojams Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos kopijas. Akcijos partneriai – Migracijos Departamentas prie LR Vidaus reikalų ministerijos, Valstybės įmonė „Regitra“ bei Civilinės metrikacijos biurai.

Deklaracija žiniasklaidoje. Gruodžio 10 d. eilė Lietuvos dienraščių bei naujienų portalų publikavo Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos tekstą bei straipsnius apie Deklaracijos jubiliejų. Tame tarpe naujienų portalai Delfi.lt, Alfa.lt, Balsas.lt, Infolex.lt, Bernardinai.lt, Lrytas.lt, bei eilė regioninių žiniasklaidos priemonių – dienraščių bei naujienų portalų, tame tarpe „Šilutės naujienos“, „Merkių kraštas“, „Gyvenimas“, „Krašto vitrina“, „Naujasis Gėlupis“, „Banga“, „Vakarų ekspresas“, „Šilo karčema“, „Kalvarijos kronika“, „Kazlų Rūdos kronika“, „Santakos laikraštis“, „Šiaurės Rytai“, „Kupiškėnų mintys“, „Panevėžio balsas“, „Sekundė“, „Sidabrės laikraščio redakcija“, „Bičiulis“, „Vienybės redakcija“, „Auksinė varpa“, „Šiaulių kraštas“, „Mūsų Ignalina“, „Molėtų vilnis“, „Molėtų žinios“, „Utenis“, „Šviesa“, „Šilalės žinios“, „Tauragiškių balsas“, „Žemaičių būdas“, „Santarvės laikraštis“, „Plungė“, „Kalvotoji Žemaitija“, „Širvintų kraštas“, „Švenčionių kraštas“, „Gimtoji žemė“, „Karštas komentaras, taip pat savaitraštis „Dialogas“, „Savivaldybių žinios“.

Žmogaus teisių šauklis. Tai kasmetinis labiausiai einamaisiais metais žmogaus teisių srityje pasižymėjusio asmens apdovanojimas, kurio tikslas – išreikšti pagarbą bei palaikymą asmenims, kurie savo elgesiu ar profesionalia veikla skatinama žmogaus teisėms pagarbios kultūros vystymą Lietuvoje. 2008-aisiais Žmogaus Teisių Šaukle tapo advokatė Liudvika Meškauskaitė, sėkmingai atstovaujanti žmogaus teisių gynimo bylose ne tik Lietuvoje, bet ir Europos žmogaus teisių teisme, ir savo ilgamečiu darbu nemažai prisidedanti prie žmogaus teisių standartų įtvirtinimo Lietuvoje. 2008-aisiais jos atstovaujami Lietuvos piliečiai EŽTT laimėjo dvi bylas prieš Lietuvą dėl žodžio laisvės ribų nepaisymo Lietuvos spaudoje.

Nacionalinis Graffiti projektas „Rėkiančios sienos“. Projektas subūrė jaunimą, norintį aktyviai ir kūrybiškai išreikšti požiūrį į žmogaus teises ir pilietiškumą, taip skatinant žmogaus teisių sklaidą visuose Lietuvos regionuose. Dešimt geriausių darbų iki gruodžio 10-osios nupiešti ant erdvių, suderintų su savivaldybėmis, įvairiose Lietuvos vietose. Baigiamiojo konkurso renginio, įvykusio gruodžio 17 d., metu įteikti apdovanojimai geriausiems piešėjams ir surengta diskusija "Saviraiškos laisvės ribos ". Graffiti darbai demonstruoti virtualioje galerijoje naujienų portale Balsas.lt. Konkurso partneriai: jaunimo kampanija „Visi skirtingi – visi lygūs“ ir Nacionalinė jaunimo reikalų koordinatorių asociacija.

Gyvoji biblioteka. Jau tradiciniu tapęs Žmogaus teisių mėnesio renginys „Gyvoji biblioteka“, kurio tikslas – griauti stereotipus, prietarus, ugdyti supratimą bei toleranciją. Kaip visuomet šį renginį koordinavo jaunimo kampanija „Visi skirtingi – visi lygūs“. Gyvoji biblioteka surengta keletą kartų Lietuvos miestuose ir miesteliuose. Didžiausias renginys vyko gruodžio 10 d. kavinėje „Coffee Inn“ Vilniuje.

Jaunųjų žurnalistų mokymai. Į mokymus pakviesti jauni žmonės, rengiantys publikacijas regioniniams bei jaunimo laikraščiams bei *blogams* ir norintys pagilinti savo žinias žmogaus teisių srityje. Mokymų metu jaunuoliai supažindinti su dabartine žmogaus teisių situacija bei problemomis Lietuvoje.

Mokymus vedė ŽTSI Tyrimų vadovė Jolanta Samuolytė, TSPMI dėstytoja Erika Leonaitė, Vilniaus Universiteto Žurnalistikos Instituto dėstytojas bei ilgametis radijo „Amerikos balsas“ žurnalistas Romas Sakadolskis, Žurnalistų etikos inspektoriaus patarėjas Deividas Velkas, nepriklausomo laikraščio Atgimimas korespondentė Džina Donauskaitė ir kiti. Mokymai vyko Zarasuose. Mokymų partneris – jaunimo kampanija "Visi skirtingi – visi lygūs".

Bendraamžių švietėjų mokymai. Mokymai buvo skirti aktyviems jauniems žmonėms, kurie panaudotų įgytas žinias renginiams savo savivaldybėse organizuoti, įtraukiant bendraamžius. Mokymų metu dalyviai supažindinti su Gyvosios bibliotekos metodika platesniame žmogaus teisių kontekste. Taip pat buvo kalbama apie jaunimo motyvaciją spręsti vietos bendruomenėms aktualius žmogaus teisių klausimus. Mokymai vyko Zarasuose. Mokymų koordinatorius – jaunimo kampanija "Visi skirtingi – visi lygūs".

Savivaldybių jaunimo reikalų koordinatorių mokymai. Mokymai skirti jaunimo reikalų koordinatoriams, dirbantiems savivaldybėse. Pirmas mokymų etapas įvyko gruodžio 18d. Vilniuje. Seminaro metu aptartos aktualios žmogaus teisių problemos Lietuvoje, supažindinta su naujausiais sociologiniais tyrimais, įvertintas diskriminacijos kompleksiskumas bei pilietinės atsakomybės poreikis mūsų visuomenėje. Ypatingas dėmesys buvo skiriamas naujų idėjų, iniciatyvų vystymui dirbant su jaunimu bei skatinimui bendradarbiauti tarp jaunimo organizacijų ir kitų nevyriausybinių organizacijų. Seminarą vedė ŽTSI vadovas Henrikas Mickevičius bei ŽTSI projektų vadovė Dovilė Šakalienė, Pilietinės visuomenės instituto direktorius Darius Kuolys, Lygių galimybių plėtros centro projektų vadovė Margarita Jankauskaitė, Pilietinės atsakomybės fondo direktorius Mindaugas Reinikis.

Socialinės intervencijos žmogaus teisių tema. Gruodžio 10-ąją Vilniuje vyko Žmogaus teisių stebėjimo instituto kartu su Jaunimo centro "Babilonas" teatro grupe "Žvilgsnis" rengiami gatvės teatro pasirodymai, kurių metu aktoriai bei žiūrovai buvo įtraukti į mini spektaklių, socialinio eksperimento žmogaus teisių tema kūrimą. Projekto partneris – teatro grupė "Žvilgsnis" bei naujienų portalo Delfi.lt televizija Delfi TV.

Žmogaus teisių mėnesio 2008 rengėjai bei partneriai: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Jaunimo kampanija "Visi skirtingi – visi lygūs", LR Seimo kanceliarija, Užsienio reikalų ministerija, Jungtinių Tautų vystymo programą, Europos studentų teisininkų asociacijos Lietuvos nacionalinės grupės Vilniaus filialas, Lietuvos Žmogaus teisių centras, Tarptautinė komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti, Migracijos Departamentas prie VRM, Valstybės įmonė „Regitra“, Civilinės metrikacijos biurai, Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Tolerantiško jaunimo asociacija, VŠĮ Jaunimo centras "Babilonas" Teatro grupė "Žvilgsnis, Romų visuomenės centras.

3.4. Mokymai ir diskusijos

3.4.1. Seminarų žurnalistams ciklo tęsinys

Žmogaus teisėms pagarbios kultūros stiprinimo programos (remiamos Olandijos Užsienio reikalų ministerijos) rėmuose, bendradarbiaujant su Lietuvos Žurnalistų Centru, ŽTSI pratęsė seminarų ciklą žurnalistams. (Pirmieji 5 seminarai surengti 2007-aisiais, žr. ŽTSI Veiklos ataskaitą 2007).

6-asis seminaras: *Rasizmas Lietuvoje – realybė.* Diskusijos moderatorius - instituto direktorius Henrikas Mickevičius pažymėjo, kad visuomenėje auganti ksenofobija ir rasizmas gali reikšti demokratijos irimą, ir kvietė apžvelgti susidariusią situaciją Lietuvoje, išskiriant šių problemų susidarymo prielaidas ir esamą teisės taikymą. Diskusijoje dalyvavo Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro vadovas Tadas Leončikas, Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Specialiųjų tyrimų skyriaus vyr. prokuroras Rimvydas Valentukevičius.

Apie rasizmo bei netolerancijos keliamus pavojus Lietuvoje plačiai prabilta po to, kai 2008-ųjų kovo 11-ąją sostinės Gedimino prospektu pražygiavo skustagalvių kolona, skanduojanti „Lietuva lietuviams“, "Žydai - lauk" ir kitus šūkius, o balandį Vilniaus centre buvo užpulta tamsiaodė dainininkė Berneen.

Seminare apsilankė 12 žurnalistų iš įvairių žiniasklaidos priemonių (spaudos, radijo bei televizijos).

3.4.2. Tarptautinis seminaras "Romų integravimo į darbo rinką efektyvumas: priemonės ir kliūtys"

2008 m. kovo 31 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas bendradarbiaudamas su VŠĮ SOPA (Socialinė Pagalba) surengė tarptautinį pasikeitimo pažangia praktika seminarą "Romų integravimo į darbo rinką efektyvumas: priemonės ir kliūtys". Romams esant viena nemėgiamiausių mažumų Lietuvoje bei esant diskriminuojamiems darbo rinkoje šio seminaro iškelti klausimai buvo ypatingai aktualūs. Seminaras buvo skirtas aptarti kelių šalių romų integracijos į darbo rinką patirtį, efektyvius socialinės įtraukties modelius. Renginys suteikė unikalią galimybę pasisemti patirties iš įvairias organizacijas atstovaujančių užsienio partnerių, taip pat padiskutuoti apie romų integracijos problemų sprendimą, siekiant šios grupės socialinės atskirties mažinimo. Seminare dalyvavo ekspertai iš Lietuvos, Ispanijos, Nyderlandų bei Slovakijos, Renginį parėmė - Europos Komisija, Ispanijos Užsienio reikalų ministerija bei Vilniaus savivaldybė.

3.4.3. Diskusija "Rinau šeimos ginčas: teisiniai aspektai"

2008 m. lapkričio 17 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas kartu su savo nuolatiniu partneriu ELSA Vilnius (Europos studentų teisininkų asociacijos Lietuvos nacionalinės grupės Vilniaus filialas) surengė diskusiją "Rinau šeimos ginčas: teisiniai aspektai". Buvusių sutuoktinių Rinau ginčas dėl dukros gyvenamosios vietos sulaukė didelio visuomenės dėmesio ir pasiekė Europos teisingumo teismą. Diskusijos metu taip pat buvo išnagrinėti teismo sprendimų šio pobūdžio ginčiuose vykdymo ypatumai, buvo paliesti klausimai, liečiantys tolesnę ginčo tarp Ingos ir Michaelio Rinau perspektyvą, turint omenyje, kad pastarasis išvežė dukrą į Vokietiją nesulaukęs jos perdavimo jam per anstolį. Diskusijoje pasisakė: LR Generalinio prokuroro pavaduotojas Gintaras Jasaitis, Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Rimantė Šalaševičiūtė, Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėja Inga Juozapavičienė bei Lietuvos antstolių rūmų prezidiumo narys Valdas Čeglikas. Tarp diskusijos dalyvių buvo teisininkai, teisės studentai, nevyriausybinų organizacijų bei žiniasklaidos atstovai. Diskusiją moderavo - Žmogaus teisių stebėjimo instituto Tyrimų vadovė Jolanta Samuolytė.

3.5. Infobiuletėnis

ŽTSI toliau platino elektroninį infobiuletėnį aktualiais žmogaus teisių klausimais. Biuletėnio gavėjai – virš 2000 registruotų vartotojų. Tarp biuletėnyje pritatytos medžiagos ŽTSI pozicija dėl Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto, kaip neatitinkančio tarptautinių žmogaus teisių standartų; Jungtinių Tautų Moterų Diskriminacijos Panaikinimo Komiteto (CEDAW) pastabos ir rekomendacijos dėl 2007 m. spalio mėn. LR Vyriausybės pateiktos periodinės ataskaitos apie Lietuvos Respublikos pažangą įgyvendinant Konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims; Lietuvos politinių partijų 2008 metų Seimo rinkimų programų analizė žmogaus teisių aspektu.

3.6. ŽTSI ir žiniasklaida

ŽTSI nuolat reiškia savo nuomonę aktualiais žmogaus teises liečiančiais klausimais šalies žiniasklaidoje, konsultuoja Lietuvos ir užsienio žurnalistus. 2008-aisiais ŽTSI atstovai 56 kartus dalyvavo radijo ir televizijos laidose, virš 100 kartų buvo cituojami įvairiose žiniasklaidos priemonėse. Daugelis ŽTSI pasisakymų sukeldavo diskusijas visuomenėje, paskatindavo pritariančių ar oponuojančių straipsnių publikavimą, televizijos ir radijo laidų kūrimą.

Tarp žiniasklaidos priemonių, kurios citavo ŽTSI atstovus arba pakvietė juos pasisakyti buvo: Nacionalinė televizija ir radijas, LNK, Lietuvos ryto televizija, 5 kanalas, Lenkų TV Polonia, Pervyj baltijskij kanal, Žinių radijas, M1 Plus, Radiocentras, Prancūzijos radijas, nacionaliniai ir regioniniai dienraščiai: „Lietuvos Rytas“, „Kauno diena“, „Lietuvos Žinios“, „Vakarų ekspresas“, „Klaipėda“, „XXI

amžius“, „Sekundė“, „Dienraštis L.T.“ savaitraščiai: „Veidas“, „Laikas“, „Kontrastai“, nacionalinė naujienų agentūra BNS, interneto naujienų portalai: Delfi.lt, Balsas.lt, Bernardinai.lt, LRT.lt, Lrytas.lt, Infolex.lt, Alfa.lt, 15min.lt ir kiti.

IV. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

4.1. Dėl ekstradicijos – Londono Birnberg Peirce advokatų kontora

Londono advokatų kontoros Birnberg Peirce & Partners prašymu, 2008 m. lapkritį ŽTSI pateikė raportą dėl moterų su psichine negalia įkalinimo sąlygų Lietuvoje. Suteikta informacija buvo reikalinga atsakyti į Didžiojoje Britanijoje nagrinėjamoje Lietuvos piliečio ekstradicijos byloje iškeltą klausimą – ar įkalinimo sąlygos Lukiškių tardymo izoliatoriuje bei kitose įkalinimo įstaigose, kuriose yra kalinamos moterys su psichine negalia, nepažeidžia *Europos Žmogaus Teisių Konvencijos* 3 straipsnyje įtvirtinto draudimo kankinti. ŽTSI raportas buvo parengtas remiantis atliktais vizitais Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime bei Panevėžio moterų pataisos namuose, tarptautiniais standartais, EŽTT teismine praktika bei kita susijusia medžiaga.

4.2. Informacija apie privatumo apsaugą - Elektroninio privatumo informacijos centrai

Elektroninio privatumo informacijos centrai (Electronic Privacy International Center), esančiame Vašingtone, JAV, ŽTSI parengė ir pateikė informaciją dėl teisės į privataus gyvenimo gerbimą įgyvendinimo Lietuvoje 2007 ir 2008 m. Pateikta informacija apžvelgė teisinio reguliavimo pasikeitimus privataus gyvenimo srityje bei priimtus sprendimus teismo ir ikiteismo nagrinėjimo institucijose.

4.3. Žmogaus teisių stebėjimo instituto valdybos narys tęsė veiklą JT Vaiko teisių komitete

Niujorke 2007 m. vasario 21 dieną vykusiame Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos valstybių dalyvių vienuoliktajame susitikime Žmogaus teisių stebėjimo instituto (ŽTSI) valdybos pirmininkas Dainius Pūras išrinktas vienu iš devynių naujų JT Vaiko teisių komiteto narių. Nuo Lietuvos narystės JT 1991 metais pradžios Dainius Pūras yra pirmasis Lietuvos atstovas, išrinktas į vieną iš JT ekspertų komitetų, skirtų žmogaus teisių apsaugos konvencijų įgyvendinimo priežiūrai. D. Pūro kadencija tęsis trejus metus.

4.4. Informacijos suteikimas „Victims in Europe“ projekto rėmuose

2008 m. rugsėjį ŽTSI, bendradarbiaudamas su Portugalijos Asociacija, remiančią nusikaltimų aukas, *Victims in Europe* projekto rėmuose, užpildė pateiktą klausimyną, susijusį su nusikaltimo aukų apsauga ir teisių užtikrinimu baudžiamajame procese. Klausimyno tikslas buvo identifikuoti šalies teisinę bazę ir organizacinę-praktinę situaciją, teikiant paramą nusikaltimo aukoms, kartu atskleidžiant ar tinkamai yra įgyvendinamas 2001 m. kovo 15 d. Europos Sąjungoje priimtas struktūrinis sprendimas dėl nusikaltimo aukų statuso baudžiamosiose bylose. Viso klausimyną sudarė 57 pasirinkimo būdu sudaryti klausimai. Klausimyne buvo akcentuojami šie pagrindiniai aspektai: nusikaltimo aukos sąvokos apibrėžimas; pagarba ir pripažinimas; teisės būti išklaustyta įgyvendinimas; apklausos vykdymas; teisės gauti informaciją užtikrinimas; bendravimo apsaugos mechanizmai; specialios paramos teikimas

nusikaltimo aukoms; nusikaltimo aukos patiriamos išlaidos baudžiamojo proceso metu; teisės į apsaugą ir kompensaciją užtikrinimas; baudžiamoji mediacija; aukos buvimas kitoje šalyje.

4.5. Ekspertinis darbas užsienyje

2008 metai Henrikas Mickevičius, ŽTSI direktorius, nuolatinis Europos Tarybos žmogaus teisių ekspertas, pravedė eilę seminarų dėl Europos žmogaus teisių konvencijos taikymo Rusijos, Baltarusijos ir Gruzijos teisininkams – teisėjams, advokatams ir prokurorams. Rugsėjo mėn. H. Mickevičius Europos Tarybos Žmogaus teisių komisaro bei Airijos Žmogaus teisių komisijos prezidento kvietimu dalyvavo kaip pranešėjas (*ang. rapporteur*) Europos Nacionalinių žmogaus teisių institucijų bei Europos Tarybos Žmogaus teisių komisaro biuro rengiamoje 5-ojoje apvalaus stalo diskusijoje Dubline, Airijoje.

V. STRUKTŪRA

5.1. ŽTSI valdyba

Dainius Pūras – pirmininkas
Vilniaus Universiteto Medicinos fakulteto docentas, JT Vaiko teisių komiteto narys

Henrikas Mickevičius
ŽTSI direktorius

Arūnas Pemkus
Viešųjų ryšių įmonės „Integrity“ valdybos pirmininkas

Tadas Vizgirda
Bendrovės „Airbaltic“ viceprezidentas ir atstovybės Lietuvoje vadovas

5.2. Darbuotojai

Iki 2008 m. rugpjūčio mėn.:

Henrikas Mickevičius, Direktorius

Jolanta Samuolytė, Tyrimų vadovė

Aina Damkutė, Projektų koordinatore

Dovilė Šakalienė, ŽTSI atstovė Ženevoje

Nuo 2008 m. rugpjūčio iki 2008 m. lapkričio mėn.:

Henrikas Mickevičius, direktorius

Jolanta Samuolytė, Tyrimų vadovė

Dovilė Šakalienė, Projektų vadovė

Aina Damkutė, Projektų koordinatore

Nuo 2008 m. lapkričio mėn.:

Henrikas Mickevičius, direktorius

Jolanta Samuolytė, Tyrimų vadovė

Dovilė Šakalienė, Projektų vadovė

Natalija Bitiukova, Projektų koordinatore

5.3. Ekspertai ir konsultantai

Daiva Brogienė, Vilniaus Universiteto doktorantė

Deividas Velkas, Žurnalistų etikos inspektorius patarėjas

Diana Gumbrevičiūtė-Kuzminskienė, advokatė

Dovilė Juodkaitė, „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ direktorė

Gintautas Sakalauskas, Teisės instituto mokslinis bendradarbis

Inga Abromavičiūtė, advokatė

Laura Ūselė, Teisės instituto mokslinė bendradarbė

Liudvika Meškauskaitė, advokatė

Margarita Jankauskaitė, Lygių galimybių plėtros centro projektų vadovė

Morta Vidūnaitė, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto dėstytoja

Otilija Gabrėnaitė, Teisės projektų ir tyrimų centro tyrėja

Petras Ragauskas, Teisės instituto direktoriaus pavaduotojas

Raimonda Vengrytė, „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ darbuotoja

Tadas Leončikas, Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro vadovas

Vida Beresnevičiūtė, Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro tyrėja

Vita Petrušauskaitė, Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro tyrėja

5.4. Savanoriai ir praktikantai

Eglė Jackevičiūtė

Natalija Bitiukova

Jevgenija Nesterova

Rita Griguolaitė

Michal Juhás

Vitalij Levičev

Mažena Lavrynovič

Miglė Poškutė

Vaiva Martinonytė

Julija Šlekonytė

Sigita Rukšėnaitė

Nerijus Kliukas

Michal Adam Lewandowski

VI. FINANSINIAI RESURSAI

2008 m. ŽTSI biudžetą sudarė lėšos gautos iš institucinių rėmėjų ir individualių dotacijų. Pagrindiniai instituciniai rėmėjai:

- Europos Komisija
- Nyderlandų Karalystės Užsienio reikalų ministerija
- Atviros Lietuvos fondas
- Dalis ŽTSI veiklai panaudotų lėšų, pasinaudojant galimybe paskirti 2 procentus pajamų mokesčio savo nuožiūra, buvo paaukota fizinių asmenų.
- Dalis ŽTSI veiklai panaudotų lėšų buvo surinkta per 2008 m. birželio 23 d. Sostinių golfo klube vykusį labdaros renginį „Simfonija po žvaigždėmis“.